

Mojca ŠAŠEK DIVJAK

Strateške usmeritve pri trajnostnem razmeščanju proizvodnih dejavnosti

S prispevkom želimo opozoriti na pomen načrtovanja v okviru širšega »regionalnega mesta« tudi pri razmeščanju proizvodnih dejavnosti. Če je načrtovalski pristop celosten in upošteva trajnostne vidike s poudarjeno skrbjo za okolje, se območje razvija kot »pametna regija«. Pristop prinaša nove možnosti za razvoj ekonomskih aktivnosti in tudi za stanovanja, delo, rekreacijo, infrastrukturo itd. Lep primer za to sta že uveljavljeni baskovska regija in regija Öresund, bilo pa je

tudi nekaj poskusov načrtovanja »regionalnega mesta« za Ljubljano. V sklepu podajamo glavne usmeritve za razmeščanje proizvodnje v širšem mestnem regionalnem prostoru.

Ključne besede: razmeščanje proizvodnih dejavnosti, regionalno mesto, trajnosten pristop, policentrični razvoj

1 Uvod

Globalizacijski habitat, v katerem živimo, sestavljajo naša mesta in njihova omrežja. Že zdaj živi več kot polovica svetovnega prebivalstva v mestih, ta odstotek pa se bo hitro povečeval. Urbanizacijo spremlja prehod od kmetijsko naravnane ekonomije v množično industrijsko proizvodnjo, k novim tehnologijam in storitvam. V 21. stoletju se srečujemo z globalno transformacijo načina življenja, ki vpliva na politiko, družbo, ekonomijo, širitev trgov in tudi na naš »habitat«. Mesta oz. mestne regije dobivajo vse več moči in vpliva, med njimi poteka stalna tekmovalnost za pridobitev kapitalskih naložb, povečanje števila prebivalstva in delovnih mest. Za prostorsko načrtovanje v času informacijske družbe je zelo pomembna tudi opremljenost z gospodarsko javno infrastrukturo (promet, energetika, elektronske komunikacije – telekomunikacije, internetne povezave ...).

Vendar morajo »pametno« rastoča mesta oz. mestne regije pri razvoju upoštevati trajnostni razvoj, ki poleg ekonomije, družbenih in tržnih parametrov vključuje tudi skrb za okolje, kar se izraža že v strateških načrtih razvoja mesta in pri razporejanju proizvodnih dejavnosti. Trajnostne cilje, vključno z dobrimi delovnimi razmerami, bi morala vsebovati vsaka proizvodna in podjetniška strategija, že od raziskav in razvoja produktov naprej, skozi ves proizvodni proces do končnih produktov, odpadkov ...

2 Povezovanje gospodarstva in trajnostnega razvoja

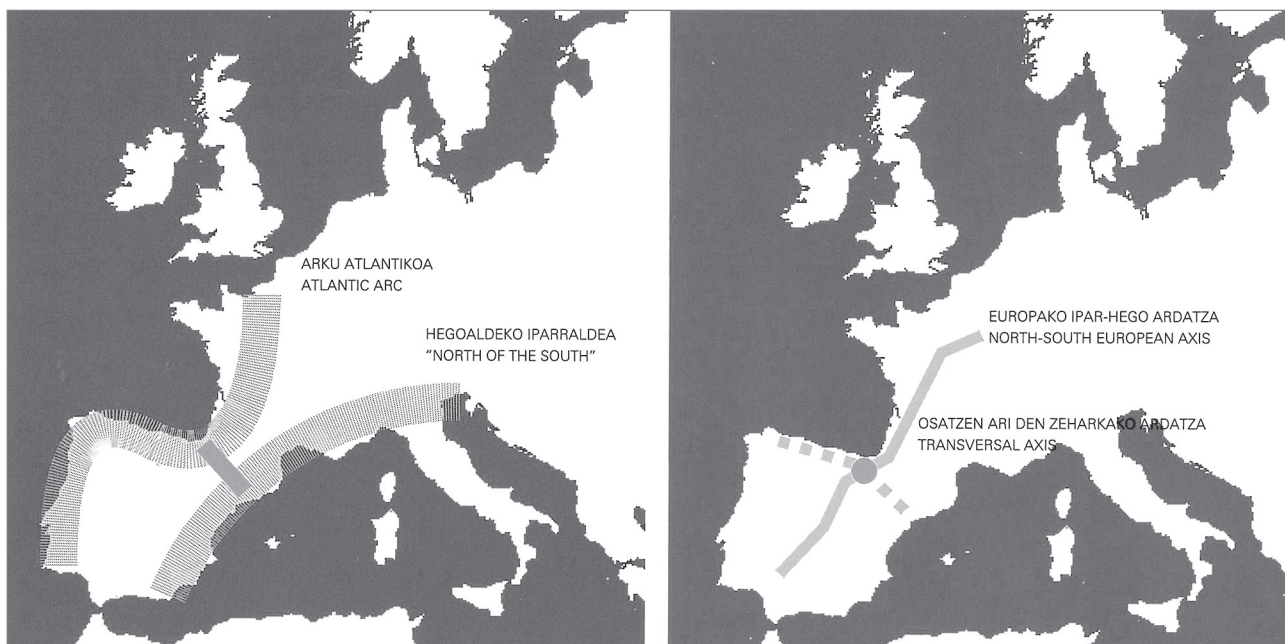
V globalizacijski habitat so vključena tudi evropska mesta in njihova omrežja. Nova etika s trajnostnim odnosom do naravnega in urbanega okolja zahteva drugačne in inovativne planerske pristope. Navajamo primer dveh evropskih regij, ki sta uspešno povezali razvoj gospodarstva s cilji trajnostnega razvoja.

2.1 Baskovski primer

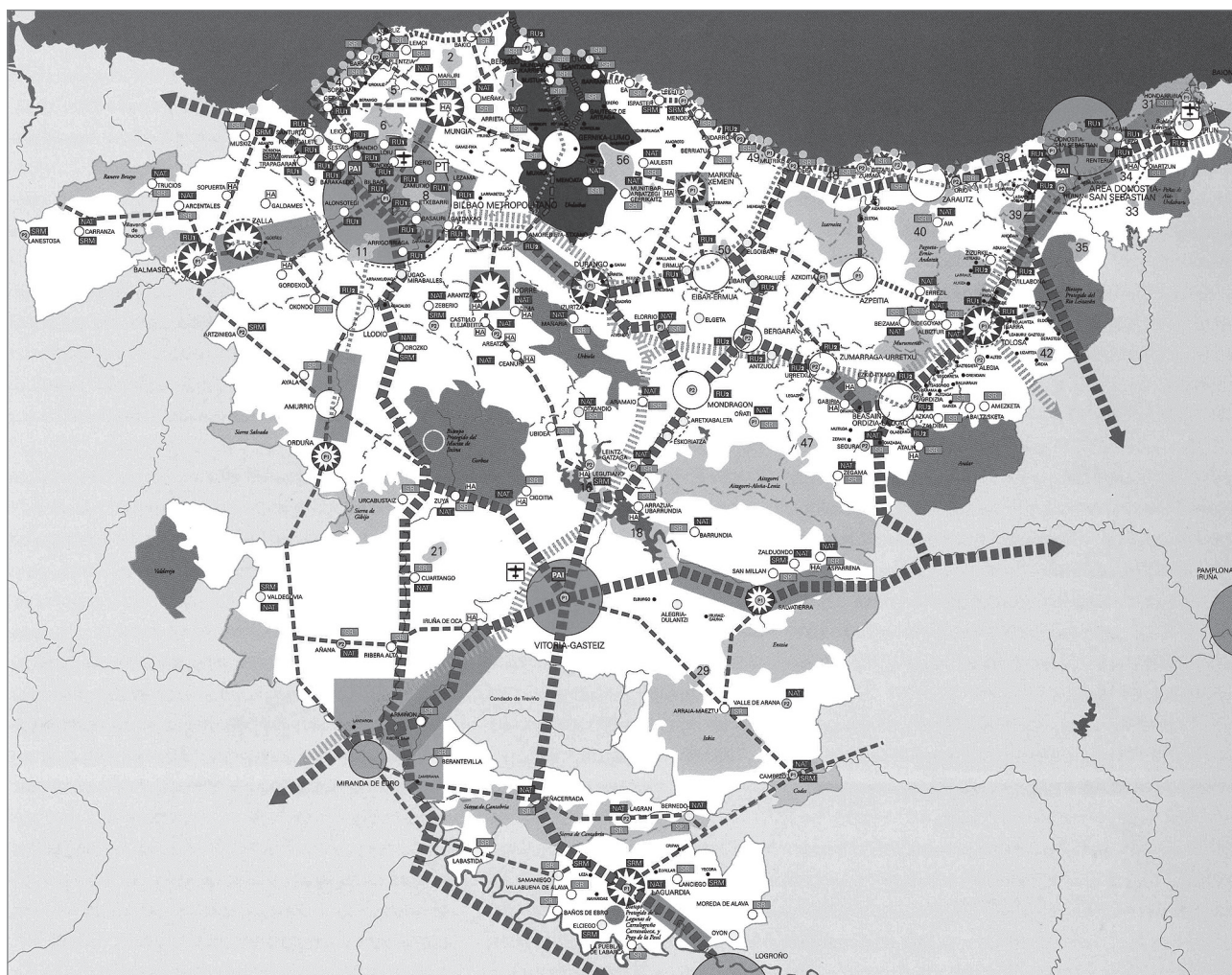
Tega so se zavedali tudi v baskovski pokrajini z mesti Bilbaom, San Sebastianom in Vitorio-Gasteiz. Regionalni strateški načrt za baskovske dežele (*Euskal Herria*) je povezal večja mesta in podeželska naselja v celovit policentrični sistem, v katerem se dopolnjujejo različni urbani profili. Baskovska mesta so povezana v poslovne grozde, priključena pa so tudi k mreži »Projecto Cities«, ki združuje 20 mest na 5 celinah.

Bilbao je prešel razvoj od industrijskega mesta z železarsko in jeklarsko industrijo do postindustrijskega mesta. Hiter razvoj v okviru celotnega policentričnega sistema dežele je omogočal tudi strateški načrt mesta, ki je poudarjal predvsem:

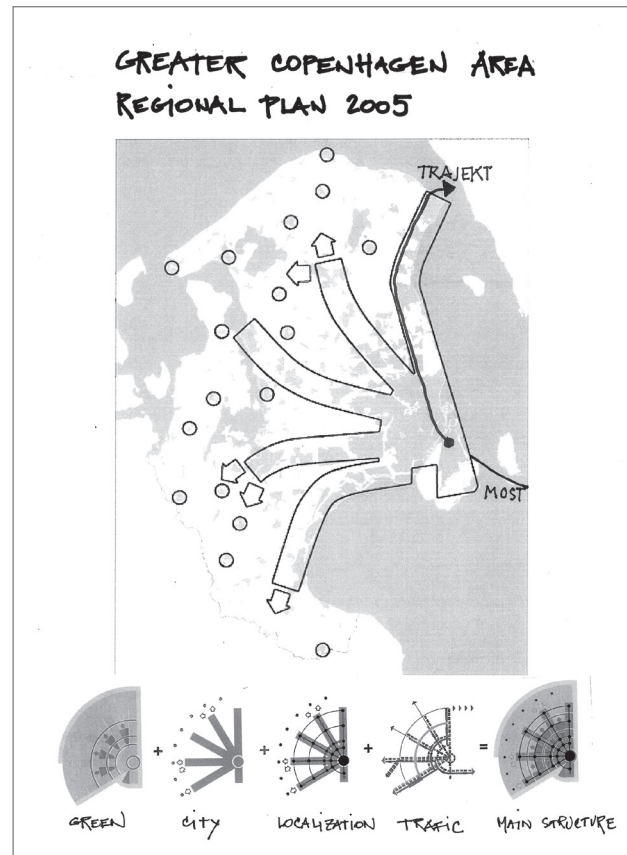
- dobro zunanjo dostopnost in notranjo mobilnost mesta,
- moderno infrastrukturno opremljenost, vključujoč pristanišče,

Slika 1: Vključenost regije v atlantski lok ter vozlišče evropskih osi sever-jug in vzhod-zahod (Sredozemlje in Atlantik)

Slika 2: Regionalna prostorska strategija (regionalni model) baskovske avtonomne skupnosti z osrednjimi središči – Bilbaom, San Sebastianom in Vitorio-Gasteiz

Slika 3: (a) Krožna pot po pomembnejših razvojnih točkah v obmorski črti regije Öresund in (b) glede na regionalni načrt za veliki København 2005

- okoljsko in urbano regeneracijo ter večje investicije v osrednji rečni črti, ki poteka kot hrbtenica skozi mesto (ob njej stoji tudi znan Guggenheimov muzej),
- investicije v človeške vire,
- tehnološko transformacijo (znanje, storitveni sektor),
- razvoj turizma.

V zadnjih desetletjih so v pokrajini uspešno dvignili raven gospodarstva in ob tem upoštevali okoljski, socialni in kulturni razvoj.

2.2 Regija Öresund

Drugi primer je uspešna evropska regija Öresund, to je mednarodna gospodarska in geografska regija, ki vključuje vzhodni del Danske in južno Švedsko in ima 3.848.000 prebivalcev. To je poslovno dinamična in finančno bogata regija, ki ima veliko koncentracijo znanja (11 univerz in 150.000 študentov, več poslovnih grozdov) ter dobro povezano industrijo, univerze in upravo. Z izgradnjo mostu Öresund med Malmöjem in Københavnom so se prometne povezave bistveno izboljšale. Imajo dobre cestne in železniške povezave, ladijski transport, letališče v Københavnu, uspešen javni prevoz itd.

V tej regiji je nastal prvi skandinavski znanstvenoraziskovalni park »Ideon« v mestu Lund, ki je še vedno največji na Švedskem (120.000 m² poslovnega prostora, v njem deluje okrog 350 podjetij). Park deluje v povezavi z regionalnim in mestnim industrijskim sektorjem, trgovino in predvsem bližnjimi univerzami. »Ideon« se nahaja poleg univerzitetnega kampusa in inštituta za tehnologijo. V njem se združujejo manjša in večja raziskovalna podjetja, ki želijo razširiti razvoj, posebej na področju visoke tehnologije.

Ves kompleks vključuje številna inovativna podjetja, ki so nameščena v štirih poslovnoproizvodnih conah in vsaka od teh ima informacijski center, konferenčne prostore, avtobusno postajo, parkirne površine in restavracije. Med zelenjem so speljane sprehajalne poti, skupni pa so hotel in večji prostor za druženje, imenovan Agora. S prepletom različnih podjetij in srečevanjem raziskovalcev na različnih notranjih in zunanjih površinah, tudi v restavracijah in kavarnah, je možnost za razvoj različnih inovativnih zamisli. Na številnih kreativnih srečanjih se oblikujejo pomembnejše projektne odločitve. Podobni znanstvenoraziskovalni in tehnološki parki, v katerih nastajajo novi programi, so po tem vzoru nastali tudi drugje v Evropi (tudi v Ljubljani) in so še vedno dober primer za pomoč pri razvoju tehnološkega podjetništva. V vsej regiji Öresund so

številna visokotehnološko razvita podjetja, najmočnejši sektorji pa so farmacija, biotehnologija, telekomunikacije, prehrana, okolje, logistika in dizajn.

2.3 Ljubljanska urbana regija

Tudi pri načrtovanju proizvodnih dejavnosti bi morali upoštevati načela razvoja regionalnega mesta s policentričnim razvojem vseh središč, tako Ljubljane kot glavnega mesta kot drugih manjših centrov. Med njimi je treba vzpostaviti boljše poslovno povezovanje v regionalnem in širšem okviru.

V Mestni občini Ljubljana so se v zadnjih desetletjih, predvsem pa v času tranzicije, nekatere tradicionalne proizvodne dejavnosti krčile, selile na cenovno ustrežnejše lokacije zunaj občine in tudi ukinjale. Nekdaj velike proizvodne cone so se drobile v manjše enote. Proizvodne cone v bližini mestnega središča in ob vpadnicah so večinoma že prestrukturirane v drugo urbano rabo (trgovina, šolstvo, rekreacija, stanovanja ...). Po novih proizvodnih površinah za razvoj klasičnih proizvodnih dejavnosti niti ni povpraševanja, več pa je zanimanja za storitve in oskrbo.

Vizija razvoja Ljubljanske urbane regije (Regionalna razvojna agencija: Regionalni razvojni program Ljubljanske urbane regije 2007–2013) med ukrepi navaja tudi podporno okolje za podjetništvo. Iz analize programa in potreb podjetij izhaja, da je v regiji in tudi v splošnem v Sloveniji ponudba storitev neusklajena s potrebami. Primanjkuje predvsem storitev oziroma znanj, ki bi podjetjem omogočila vstop na domače in tuje trge in pospešila širitev poslovanja, inovativne produkte ter zagotavljala nova kakovostna delovna mesta. Prosti pretok blaga, storitev, ljudi in kapitala vpliva na zahteve po večji konkurenčnosti. Povečati bi morali medpodjetniško sodelovanje in razvoj proizvodno-storitvenih sistemov po konceptu grozdov. Kot smo omenili že v primeru baskovske regije, je to pomemben dejavnik podjetniške uspešnosti. Organizacijske oblike grozdov so različne in odvisne od tipa grozda, njegovega obsega in vsebine. Za mala in srednja podjetja pomeni povezovanje v lokalne podjetniške grozde proces, ki postaja dobra rešitev za uspešen prodor na širši, tudi tuji trg. Povezana podjetja lažje premagujejo težave na področju trženja, promocije, pri prevzemanju večjih in kompleksnejših poslov, investicijskih vlaganjih, tehnološkem razvoju ipd.

Prednosti ljubljanske regije so poleg ugodnega geostrateškega položaja in kakovostne infrastrukturne opremljenosti tudi velik delež storitvenih dejavnosti, človeški kapital z visoko izobrazbeno ravno, univerza, raziskovalni inštituti itd. Za zagotovitev uspešnosti gospodarskega razvoja je treba te prednosti izkoristiti, boljše povezati znanstvene ustanove s proizvodnjo in podjetništvo usmerjati v razvoj z visoko stopnjo vključenosti

Slika 4: Most Öresund povezuje Dansko in Švedsko (vir: internet 1)

Slika 5: Primer poslovno-proizvodnega objekta v znanstvenoraziskovalnem parku »Ideon« (vir: internet 2)

Slika 6: Pogovor na enem od sestankov (vir: internet 3)

sti znanja. Z vidika pospeševanja in nastajanja zelo razvitih tehnoloških podjetij so zelo pomembni tehnološki parki (primerjaj Ideon v Lundu). V Ljubljani sicer že obstaja tehnološki park, vendar sedanje zmogljivosti ne zadoščajo, da bi prerasel v močno tehnološko središče, ki bi povezovalo ves sistem podjetniških con v regiji in jim nudilo zadovoljivo podporo.

3 Sklep

Eden najpomembnejših pojavov, ki se je na urbanističnem področju mednarodno uveljavil v zadnjih desetletjih, je pojem »mestna regija«, ki ga včasih v načrtovalskem smislu imenujemo tudi »pametna regija«. Prinaša nove izzive in možnosti za razvoj ekonomskih aktivnosti ter tudi za stanovanja, delo, rekreacijo, infrastrukturo itd. Lep primer za to sta že uveljavljeni baskovska regija in regija Öresund, bilo pa je tudi nekaj poskusov načrtovanja »regionalnega mesta« za Ljubljano.

V sklepu povzemam glavne usmeritve pri razmeščanju proizvodnih dejavnosti v širšem mestnem regionalnem prostoru:

- upoštevanje družbeno-ekonomskih pogojev, možnosti kapitala, znanja in delovne sile,
- upoštevanje trajnostnih ciljev in varstva okolja,
- razmeščanje različnih proizvodnih in storitvenih območij glede na kriterije dostopnosti, infrastrukturno opremljenost in okoljske omejitve,
- spodbujanje podjetništva in inovativnosti,
- zagotavljanje pogojev za razvoj visokotehnološko razvitih gospodarskih con in tehnoloških parkov,
- omogočanje povezav z univerzami in drugimi raziskovalnimi inštitucijami, podpiranje lastnega razvoja,
- nova izraba obstoječih proizvodnih površin in degradiranih območij, uvajanje novih proizvodnih, storitvenih in poslovnih dejavnosti, novih oblik dela in tehnologij,
- kakovostna navezava proizvodnih dejavnosti in gospodarskih con na prometno infrastrukturo (železnica, ceste, letališče) ter energetska in komunalno omrežje,
- omogočanje javnega prevoza na delo,
- zmanjšanje negativnih vplivov nekompatibilnih rab, zagotavljanje ustreznih odmikov in zelenih pasov od stanovanj in centralnih dejavnosti, če je industrijska raba moteča,
- uveljavljanje zelene oz. »čiste« industrije, ki jo lahko dopolnjuje mešana raba površin s trgovinami, skladiščno-prodajnimi in predelovalnimi dejavnostmi, obrtnimi dejavnostmi, prometnimi terminali ipd.
- v območjih proizvodnih dejavnosti zagotavljanje ustreznih ureditev zelenih površin in odprtih prostorov glede na potrebe zaposlenih itd.

Konkurenčen podjetniški razvoj zahteva fleksibilnost in prostorsko podporo za domače in tuje investitorje. V okviru celotne regije bi morali povečati ponudbo ustreznih lokacij, predvsem za manjša in srednje velika podjetja. Pri odpiranju novih dejavnosti pa so postopki za pridobitev ustreznih dovoljenj pogosto zahtevni in dolgotrajni, zato je treba poenosta-

viti predpise za gradbena in obratovalna dovoljenja, predvsem glede administrativnih postopkov, in skrajšati čas izdaje, saj je tudi čas pomemben poslovni dejavnik.

.....
 Dr. Mojca Šašek Divjak, univ. dipl. inž. arh., docent
 Urbanistični inštitut Republike Slovenije
 E-pošta: mojca.sasek@uirsi.si

Opomba

Prispevek je bil predstavljen na 25. Sedarjevem srečanju, ki ga je organiziralo Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije v sodelovanju z Urbanističnim inštitutom Republike Slovenije. Srečanje je potekalo 13. junija 2014 v prostorih Mestnega muzeja Ljubljana, njegova tema pa je bila »Zelena industrijska območja: inovativni pristopi v urbanizmu«.

Viri in literatura

Center za mednarodno konkurenčnost (2002): *Prostorska zasnova Mestne občine Ljubljana, Ekonomski potenciali za realizacijo*, Mestna občina Ljubljana.

City of Lund (2005): *LUND – City of Ideas*, Lund.

Internet 1: http://data.oresundsbron.com/image/press_photo/original/bridge_2002111508.jpg (sneto 2. 9. 2014).

Internet 2: [http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ideon_Science_Park_Betahuset_20120528_0036F_\(8276567765\).jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Ideon_Science_Park_Betahuset_20120528_0036F_(8276567765).jpg) (sneto 2. 9. 2014).

Internet 3: <http://4.bp.blogspot.com/-Fjv5uRaWGgQ/U0cEqDEuUXI/AAAAAABD4/Ek79M4-5lCw/s1600/Erik+Ullenhag+och+International+Chain+of+Lund.jpg> (sneto 2. 9. 2014).

Mestna občina Ljubljana (2002): *Trajnostni razvoj Mestne občine Ljubljana, Strategija*, Ljubljana.

Proyecto Cities (2002): *Euskal Hiria*, METROPOLI Central Publishing Services for the Basque Government.

Regionalna razvojna agencija LUR (2007): *Regionalni razvojni program Ljubljanske urbane regije 2007–2013*, dostopno na: www.ruralur.si/fileadmin/arhiv/html/rrplur_2007_20013/rrplur_2007_2013_osnutek.htm, sneto 1. 6. 2014.

The Danish Foundation of Urban Planners (2005): *Best practice in urban sustainable planning*, København.

Urbanistični inštitut Republike Slovenije, Mestna občina Ljubljana (2010): *Občinski prostorski načrt Mestne občine Ljubljana, Strateški del*, MOL, Ljubljana.